

особливостей правореалізації законодавства (і не тільки пов'язаних з якістю нормативних актів), а також особливості правосвідомості й правової культури. Тому велику роботу необхідно провести й у сфері підвищення правової культури й правосвідомості усіх членів суспільства, підвищити рівень правових знань, насамперед, тих, хто здійснює правотворчу діяльність.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2007. 1728 с.

2. Косович В. Якість нормативно-правових актів України: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2012. Випуск 55. С. 20–27.

3. Оніщенко Н. Гармонізація правової системи України: основні напрями та тенденції. *Юридична газета*. №18/78 від 28.09.2006.

4. Оніщенко Н. М. Проблеми ефективності законодавства та сучасний розвиток. *Віче*. 2007. № 12. С. 3–6.

5. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності. Автореф. дис...канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.01. Київ, 2004. 24 с.

6. Рабінович П. М. Ефективність юридичних гарантій законності: до методики їх виявлення. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1 (60). С. 16–20.

7. Сташис В. В. Вибрані праці (укр.); [укад.: В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Д. М. Демидова ; відп. ред. В. Я. Тацій]. Харків: Право, 2015. 1184 с.

Кирило Степаненко

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК ТА ДІТЕЙ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Початок ХХІ століття характеризується збільшенням випадків військових конфліктів із застосуванням різного виду зброї, що призводить до масового порушення прав людини. Безпрецедентним є порушення принципів і норм міжнародного права Росією, яка веде агресивну війну з 2014 року відносно України. Зростання жертв в умовах збройних конфліктів серед мирного населення вимагає відповідного реагування з боку міжнародного співтовариства для забезпечення безпеки цивільного населення в рамках міжнародного права збройних конфліктів [1, с. 166].

Міжнародно-правові стандарти захисту прав жінок та дітей в період збройних конфліктів зосереджені в Женевських конвенцій 1949 року; Додатковому протоколі до ЖК, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру 1977 року (Протокол 2); Додатковому

протоколі до ЖК, що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру 1977 року (Протокол 1), в інших міжнародних угодах. Універсальність застосування ряду положень міжнародних конвенцій в області гуманітарного права підкреслено в рішенні Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі, який постановив, що гуманітарні норми зазначених конвенцій визнані всіма цивілізованими націями, розглядаються ними як декларація законів і звичаїв війни і вважаються частиною загального міжнародного права [1, с. 168].

Слід відзначити, що міжнародні угоди, які визначають міжнародно-правові стандарти захисту прав людини в період збройних конфліктів, приділяють особливу увагу захисту осіб, які традиційно міжнародною спільнотою відносять до вразливих груп населення. Насамперед, мова йде про жінок та дітей. Так, в Декларації ООН про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і під час збройних конфліктів 1974 р. зазначається: держави, які беруть участь у збройних конфліктах <...> повинні вживати всіх зусиль для того, щоб уберегти жінок та дітей від руйнівних наслідків війни. Повинні бути вжиті всі необхідні кроки, щоб домогтися заборони таких заходів, як переслідування, тортури, каральні заходи, принизливе поводження та насильство, зокрема проти тієї частини цивільного населення, яку становлять жінки та діти (п. 4) [2]. Усі форми репресій та жорстокого і нелюдського поводження з жінками та дітьми, включаючи ув'язнення, тортури, розстріли, масові арешти, колективні покарання, руйнування житла та насильницьке вигнання з місць проживання, що здійснюються воюючими сторонами під час військових операцій або на окупованих вважаються злочинними (п. 5) [2].

Найбільш докладно міжнародно-правові стандарти захисту прав вразливих груп населення, зокрема жінок та дітей, в період збройних конфліктів визначаються Додатковим протоколом до ЖК, що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру 1977 року в окремій главі «Заходи для захисту жінок і дітей». Так, у ст. 75, п. 5 сказано: «Жінки, свобода яких обмежується з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, утримуються в приміщеннях, окремих від приміщень для чоловіків. Вони знаходяться під безпосереднім наглядом жінок. Однак у випадках, коли затриманню або інтернуванню підлягають сім'ї, їх, якщо є така можливість, розміщують в одному і тому ж місці і утримують як окремі сім'ї» [3]. Відповідно до ст. 76 Додаткового протоколу, жінки користуються особливою повагою, їм забезпечується захист, зокрема, від зґвалтування, примусу до проституції і будь-яких інших форм непристойних посягань [3]. Справи вагітних жінок і матерів малолітніх дітей, які заарештовані, затримані або інтерновані з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, розглядаються в першочерговому порядку. До вагітних жінок і матерів, які мають малолітніх дітей, не застосовується покарання у вигляді смертної кари за правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом [3].

Передбачені особливі заходи захисту дітей, які опинилися в зоні військових конфліктів. Згідно зі ст. 77 Протоколу, «діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист і допомогу» [3], які їм потрібні з огляду на їх вік або з якоїсь іншої причини. Діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не повинні брати безпосередньої участі у воєнних діях і вербуватися в збройні сили. Якщо, у виняткових випадках, діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, беруть безпосередню участь у військових діях і потрапляють під владу супротивної сторони, вони продовжують користуватися особливим захистом, незалежно від того, чи є вони військовополоненими чи ні. У разі арешту, затримання чи інтернування з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, діти утримуються в приміщеннях, окремих від приміщень для дорослих, крім тих випадків, коли вони розміщуються разом зі своєю сім'єю. Смертний вирок за правопорушення, пов'язане зі збройним конфліктом, не виконується щодо осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку [3].

Отже, міжнародно-правові стандарти захисту прав жінок та дітей в період збройних конфліктів, по-перше, визначають форми додаткового захисту жінок та дітей, які відповідно до міжнародного гуманітарного права підпадають під поняття жертви збройних конфліктів; по-друге, зосереджені у нормах, які мають імперативний характер і підлягають неухильному та беззаперечному дотриманню. Зважаючи на кричущі та масові порушення норм міжнародного гуманітарного права Росією, яка здійснює злочин агресії відносно України, світова спільнота має розробити та втілити дієві інструменти щодо притягнення винних осіб до відповідальності за ігнорування міжнародно-правових стандартів захисту прав людини в період збройних конфліктів.

1. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Щербина Є. М. Міжнародний захист прав людини: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2020. 260 с.

2. Декларация о защите женщин и детей в чрезвычайных обстоятельствах и в период вооруженных конфликтов. Принята резолюцией 3318 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1974 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/armed.shtml.

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.